

Anders Åslund

Majandusteadlane Anders Åslund kirjutab, et Krugmani probleem on isiklik: ta ennustas, et ükski Balti riik ei taastu, enne kui nad pole devalveerinud. Nüüd on selgunud, et tal polnud õigus, aga ta ei ole valmis seda tunnistama.

Eesti võib tähistada võitu: viimasel aastal kasvas Eesti SKT 7,6 protsenti, mis oli suurim kasv Euroopas – ja kasv ei ole peatunud. Kõigi kolme Balti riigi majanduspoliitika on olnud sarnane ja kõigi tulemused on ühtmoodi silmapaistvad. Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) tegevdirektor Christine Lagarde juhatas alles äsja Riias konverentsi, mille nimeks oli «Kõigest hoolimata: Baltikumi taastumise õppetunnid».

Ometi halvustas Nobeli majanduspreemia pälvinud professor Paul Krugman Eesti saavutust, viidates SKT võimsale, 18-protsendisele langusele aastail 2008–2009. President Toomas Ilvesel oli õigus Krugmanile etteheiteid teha. Nobeli preemia ei tähenda, et sul on alati õigus või et sa ei pea fakte kontrollima.

Krugmani probleem on õieti isiklik. Ta väitis 2008. aasta detsembris: «Läti on uus Argentina.» Ta ennustas, et ükski Balti riik ei taastu, enne kui nad pole devalveerinud, ja nüüd on selgunud, et tal polnud õigus, mida ta ei ole valmis tunnistama. Sestap ta väidabki praegu, et «Eestist on ootamatult saanud eeskjuju kokkuhoiu kaitsjatele».

Eesti ei devalveerinud. Selle asemel võeti tarmukalt ette «sisemine devalveerimine», mis tähendas suuri kärpeid avalikes kulutustes ja palkades ning struktuurseid reforme. Paljud väidavad, et Eesti on erijuhtum, kuid Läti ja Leedu võtsid omaks samasuguse poliitika ja saavutasid sama häid tulemusi. Kõik kolm valitsust tegid just seda, mida nad pidid tegema, ning Baltimaade rahvas mõistis seda, nagu näitab asjaolu, et pärast kriisi on Eesti ja Läti valitsus tagasi valitud.

Krugman vaatas ainult üht graafikut ega mõelnud põhjuslikele seostele. Tema esimene viga

seisneb selles, et ta käsitleb lühikest perioodi ja jätab arvestamata varasema suure kasvu. Tema vana väide, et Argentina näitab ilmekalt devalveerimise eelseid hilisema pika ja kiire kasvu tõttu, eirab seda, mis toimus enne kriisi. Kui Argentina võis nautida korralikku kasvu, siis Balti riigid liikusid edasi vapustava buumi najal. Joonisel 1 on võrreldud Lätit aastail 2000–2011 ja Argentinat võrdväärsetel perioodil aastail 1992–2003. Läti kogukasv oli 51 protsenti, Argentinat ainult 15 protsenti.

Teiseks eirab Krugman Balti kriiside põhjust, eeldades nähtavasti, et selle põhjustas nende kokkuhoiuprogramm, kuigi tegelik põhjus oli rahvusvahelise krediidi puudumine. Kui 15. septembril 2008 läks pankrotti Lehman Brothers, tabas maailma finantsturge paanika ning kolm Balti riiki lõigati rahvusvahelisest krediidist ära, mistõttu SKT läkski langusse. See on Balti riikide SKT languse kõige olulisem põhjus. Ühes SKT langusega langesid veel enam riigi sissetulekud. Seepärast oligi vaja eelarvet jõuliselt kärpida, et säiliks mingisugunegi finantstasakaal.

Seega põhjustas likviidsuse kärbumine SKT languse, mis tõi kaasa riigi sissetulekute langemise ja eelarvedefitsiidi kasvu. Kokkuhoid oli SKT languse tagajärg, mitte põhjus. See on Krugmani otsustav eksitus. Et Eesti on nüüdseks liitunud eurotsooniga, on Eesti pankadel ligipääs Euroopa Keskpanga rahale, mistõttu sellist likviidsuskriisi enam ette ei tule.

Kolmandaks ei olnud Balti riikidel 2008. aasta lõpul erilist valikut. Järsku seisid nad silmitsi suure eelarvedefitsiidiga, mida nad ei olnud võimelised finantseerima. Nad pidid taastama usalduse oma raha vastu, tehes piisavalt ruttu piisavalt palju – ja seda nad kõik tegidki. Balti riikidel pole oma fiskaalruumi ega sõltumatut rahanduspoliitikat, mistõttu nad ei saa «stimuleerida», nagu pidid kibedalt kogema ka Hispaania ja Küpros, ehkki toonane IMFi tegevdirektor Dominique Strauss-Kahn energiliselt just seda neil teha soovitas ...

Neljandaks on Eesti kriisilahendus ühtaegu poliitiline ja majanduslik edulugu. Eesti valitsus kasutas tegutsemiseks ära 2008. aasta sügisel tekkinud sügava kriisi tunde. Kui maa on sügavas kriisis, on mis tahes viivitus lahenduse leidmisel kurjast. Valitsus koostas kiiresti ulatusliku kriisivastase programmi, mis keskendus vahetutele ülesannetele ja mille vajalikkust selgitati inimestele põhjalikult. Sel moel suutis valitsus taastada rahva usalduse.

Viiendaks on üks Krugmani vanu väiteid, et Balti riigid peavad ekspordi suurendamiseks devalveerima, ent Balti riigid on pärast kriisi kogunud hoopis ekspordi ja tootmise nii hämmastavat suurenemist, mida ei osanud ette näha isegi suurimad optimistid. Eesti ja Läti ekspordikasv oli 2011. aasta esimeses kvartalis eelmise aasta sama perioodiga võrreldes 45

protsenti (joonis 2). Suurem kasv oluks vaevalt võimalik ja kindlasti mitte kasulik.

Sellest võib selgelt järeldada, et devalveerimine ei oleks olnud konkurentsivõime taastamiseks vajalik ega kasulik. Vastupidi, kui riik säilitab fikseeritud valuutakursi, on ta sunnitud ette võtma põhjalikumaid struktuurseid reforme ja nende teostamine on isegi palju usutavam. Fikseeritud valuutakursi tõttu on Kesk- ja Ida-Euroopas ette võetud ülisuuri eelarve- ja struktuurseid muutusi.

Eesti kriisilahendus tõestas, et sisemine devalveerimine on elujõuline, võib-olla isegi eeliseid andev valik. Fikseeritud valuutakurss ei takistanud muutusi, vaid vastupidi, aitas kaasa radikaalsetele muutustele ja Eesti edukale üleminekule eurole 2011. aasta jaanuaris.

Õieti tundub, et valuutakursirežiimi tähtsusega on üle pakutud. Nimekad Ameerika makroökonomika asjatundjad Maurice Obstfeld ja Kenneth Rogoff on osutanud «valuutakursi ja sisuliselt kõigi makroökonomiliste koondnäitajate äärmiselt nõrgale seosele». Muud asjad on lihtsalt palju tähtsamad. Seepärast pole isegi vajadus ette võtta suuremaid muudatusi kulustruktuuris veel põhjus eurotsoonist lahkuda.

Lõuna-Euroopa valitsused oleksid võinud järgida Eesti eeskujut, aga seda nad ei teinud. Seevastu järgisid nad Krugmani maksimaalse eelarvestiimuli poliitikat. Praegu võime näha Krugmani soovitusel tagajärgi, isegi kui ta ise pole selleks võimeline. Küsimus ei ole enam selles, kas Balti õppetund on Lõuna-Euroopale sobiv, vaid selles, millal Lõuna-Euroopa valitsuses mõistavad tegelikkust ja selles osas midagi ette võtavad.

Anders Åslund on Washingtonis tegutseva Petersoni rahvusvahelise majandusinstituudi vanemteadur.

Artikkel Postimehe [veebilehel](#) .